

УДК 37.091.12.011

Тетяна
РУСА

Директор
Пасічнянського НВК
Старосинявського
району Хмельницької
області, вчитель-
методист, відмінник
народної освіти

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 • 2017

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

У статті проаналізовано особливості і розвитку свідомості учнів, використання методів і прийомів музейної педагогіки, обґрунтовано застосування музейно-педагогічних методів у сучасній практиці школи як одну з форм виховної роботи.

Ключові слова: історія, школа, шкільний музей, музейна педагогіка, функції музею, завдання музею, метод, національно-патріотичне виховання.

У 2015 р. Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей» відсвяткував своє **150-річчя**.

Історія закладу така: у 1957 р. школу реорганізовано з восьмирічної в середню, а в 2001 р. створено заклад нового типу – Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, агротехнологічний ліцей». У 2012 р. його реорганізовано в Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей». Директорами закладу були: Смольський Микола Григорович (з 1920 р.), Пузаєнко Федір Костянтинович (1945–1951 рр.), Залата Іван Данилович (1951–1958 рр.), Ткачук Володимир Семенович (1958–1987 рр.), Купчишин Віктор Микитович (1987–1989 рр.), Кривицький Василь Матвійович (1989–1996 рр.), Русий Ігор Петрович (1996–2006 рр.).

З 2006 р. Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей» очолює Руса Тетяна

Василівна, учитель-методист. У закладі навчається 206 учнів, працює 25 педагогів, діє пришкільний гуртожиток з цілодобовим перебуванням дітей.

Для якісного становлення парадигми особистісно-орієнтованої освіти в Пасічнянському НВК використовується метод проектів. Нині розроблено та реалізовано **проекти**: «*Безперервна освіта. Дистанційне навчання*», «*Міжнародне співробітництво («Кабінет англійської мови»)*», «*Сила. Краса. Здоров'я*»), «*Рейтингова система оцінки роботи вчителя*», «*Почесний вчитель*», «*Музейна педагогіка («Знатні земляки»)*», «*Славу козацьку повік не забудем*», «*Екологічна варта*», «*Туристичні стежки*».

Діє локальний центр дистанційної освіти від Хмельницького національного університету. У 1995 р. створено районну дитячу громадську організацію «*Гарт*» (у 2001 р. діяльність якої визнано найкращою в Хмельницькій області, а її учасникам вручено «*Подільський Оскар*»). Видатся шкільна газета «*Крок*».

У 2006 р. школа стала переможцем Всеукраїнського

Від редакції
Шкільні миттєвості
на С. 4 обкладинки

конкурсу «100 кращих шкіл України» в номінації «Школа – соціокультурний центр села». У 2008 р. Пасічнянський НВК став призером обласного конкурсу «Панорама творчості» у номінації «Школа – соціокультурний центр села» та призером обласного огляду-конкурсу на кращу організацію правоосвітньої та правовиховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. У 2009 р. НВК – призер обласного конкурсу на кращий шкільний інформаційно-освітній методичний центр. У 2011 р. школа здобула «Управлінський Оскар» на Всеукраїнському конкурсі «Флагмани освіти України». 2012 рік приніс нові перемоги: НВК стала дипломантом Другого Всеукраїнського конкурсу обдарованої молоді та її наставників «Первоцвіт», переможцем у номінації «Найстарший заклад України» та переможцем обласного конкурсу на кращу модель сільської школи. У 2016 р. учні школи перемогли у Всеукраїнській еколого-патріотичній грі «Паросток».

Однією з ефективних галузей сучасної педагогічної науки, яка досить активно використовується в навчально-виховному процесі і дає позитивні результати, є музейна педагогіка.

Ідея про освітнє призначення музею не нова. Використовувати музей для діалогу з відвідувачами та впливати з його допомогою на розвиток окремих людських якостей одними з перших запропонували німецькі вчені А. Ліхтварк, Г. Кершентштайнер та А. Фройнденталь.

А. Ліхтварк обґрунтував значення музейного педагога як посередника в спілкуванні з мистецтвом та історією, який допоможе розвивати в учнів здатність бачити, розуміти, насолоджуватись.

У Положенні про музей при навчальному закладі, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 04.09.2006 № 640, визначено, що музеї створюються з метою залучення учнівської молоді до вивчення й збереження історико-культурної спадщини українського народу, формування освіченої розвиненої особистості та сприяння розвитку патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, навчальних цінностей українського народу [7, С. 25].

Шкільна музейна педагогіка в Україні на сучасному етапі перебуває на стадії становлення. Використання засобів музейної педагогіки у сільській школі не має постійного характеру, оскільки музеї у сільській місцевості – це рідкість, натомість відвідання музеїв у великих містах не може бути постійним, оскільки потребує матеріальних затрат.

Шкільний музей – одна з форм роботи, яка спрямована на формування громадянської активності, патріотизму, що досягається в процесі дослідження, збирання, оформлення, збереження матеріалів, які стосуються історії рідного краю, народу, мають навчальну, пізнавальну та виховну цінність.

Так, за твердженням педагога І. Козлової, «музейна педагогіка – це інноваційна педагогічна технологія, яка базується на інтеграції суспільно-гуманітарних наук: історії, музеєзнавстві, мистецтвознавстві, природознавстві, культурознавстві, лінгвістиці, соціології, психології, філософії та сприяє розвитку творчих здібностей учнів» [2].

Актуальність національно-патріотичного виховання засобами музейної педагогіки на сучасному етапі зумовлена духовною кризою в Україні.

Музей – це відкритий лист із минулого у майбутнє, осередок освіти і виховання.

Саме таким був музей села, створений у 60-х роках ХХ ст., проте він уже не існує, оскільки його нікому було утримувати, та й чимало експозицій застаріли.

Село Пасічна має неповторну яскраву історію, культурні традиції, відомих земляків, зберігає спадщину попередніх поколінь. Педагогічний колектив Пасічнянського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей» наповнив навчально-виховний процес закладу різноманітними проектами, які мають навчальний, соціальний, виховний, творчий характер та реалізуються різними учасниками навчально-виховного процесу, передбачають короткострокову чи довгострокову співпрацю учнів, педагогів, громадськості села, громадських організацій району. Намагаємось організувати навчальний процес так, щоб роки промайнули з радістю та приємними згадками про перебування у закладі. Подорожі, змагання, хвилини спілкування з відомими людьми, радісні миті перемог в олімпіадах і конкурсах, в археологічних розвідках, походах...

Ідея втілити **проект «Музейна педагогіка»** у навчальному закладі виникла не просто так. Реалізація цього проекту дала б можливість учням за допомогою проникнення в атмосферу минулого відчувати свою особисту причетність до власної історії і культури. Метою проекту було перетворення шкільного музею у центр національно-патріотичного виховання, острівця духовної культури. Сучасне інформаційне суспільство потребує розвитку індивідуальності, а наші шкільні музеї – музей «Знатних земляків» та музей с. Пасічна акцентують увагу на значенні особистості в історичному розвитку села, країни. Ми переконані, що музей у навчальному закладі має слугувати допоміжним осередком освіти і виховання.

Мета діяльності музеїв Пасічнянського НВК полягає у залученні учнів до вивчення та збереження історико-культурної спадщини нашого народу, в формуванні освіченої творчої особистості, сприянні відродженню національно-патріотичного виховання на нових засадах,

виховання молоді на кращих зразках історії рідного краю, народу, його досвіду, традицій, освіти та культури. Оскільки музей є однією з форм додаткової освіти в умовах освітньої установи, що розвиває активність, має виховну й науково-пізнавальну цінність, він повинен бути інтегрованим у навчально-виховний процес.

Завдання шкільних музеїв Пасічнянського НВК:

- здійснення навчання та виховання музейними засобами;
- сприяння розвитку інтелектуальних творчих здібностей;
- використання різноманітних форм і методів урочної, позакласної та позашкільної роботи;
- надання учням додаткової інформації;
- залучення учнів до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної діяльності;
- навчання обліку експонатів шкільних музеїв, створення та доповнення експозицій та виставок;
- посилення міжпредметних зв'язків;
- забезпечення творчої атмосфери, демократичного стилю спілкування, свободи творчих дискусій, обміну думками;
- підвищення загального рівня культури і впливу на формування свідомого ставлення до своєї історії;
- вивчення та збереження пам'яток історії, культури рідного краю;
- створення умов для виховання історичної свідомості;
- формування гордості за свій край, людей.

Напрямами роботи музею «Знатних земляків» та історико-краєзнавчого музею с. Пасічна є:

- освітньо-виховний (тематичні та оглядові екскурсії, тематичні уроки, педагогічні читання, класні години);
- науково-дослідницький (пошукова діяльність, розкопки, написання науково-дослідницьких робіт, виступи на уроках, конференціях);
- масово-просвітницький (лекції, екскурсії, виставки, конкурси, презентація творчих робіт);

- фондовий (зберігання експонатів, записів, відеозаписів, спогадів).

Під час роботи з музеями використовуємо різноманітні методи. З-поміж музейно-педагогічних методів застосовуємо занурення в історичну епоху, порівняльні аналогії, моделювання, порівняльний аналіз, випереджувальне заохочення, а також інформаційний, продуктивний, репродуктивний, дослідницький, асоціативний методи. Вибір кожного методу залежить від вікових та індивідуальних особливостей відвідувачів, тому розроблено екскурсії для молодших школярів та старшої вікової категорії.

Використання прийомів музичного супроводу, живого слова завжди ефективно сприяє реалізації мети. Під час створення шкільних музеїв використано такий принцип навчання: «чую – забуваю, бачу – запам'ятовую, роблю – розумію», тож до роботи були активно долучені всі – вчителі, учні, громада села, науковці.

При шкільному музеї с. Пасічна систематично здійснюється пошукова робота, яка супроводжується дослідницькою діяльністю, археологічними розкопками. Шкільний музей підтримує зв'язки з музеями сіл Самчики, Меджибожем.

Формування високих якостей наших учнів має спиратися, насамперед, на знання історії рідного краю, його людей, їхніх досягнень, адже Батьківщина починається зі своєї домівки, вулиці, школи, села.

Музейна діяльність учнів Пасічнянського НВК посідає особливе місце серед інших форм навчання і виховання, є міцним стержнем всієї навчально-виховної роботи та широким полем творчості учнів та вчителів.

Результати музейної роботи:

- створено Раду музею;
- розроблено екскурсії для старшої і молодшої вікових категорій;
- підготовлено екскурсіводів;
- проведено більш ніж **80 екскурсій**;
- члени ради музею та екскурсіводи відвідали **12 районних, обласних, краєзнавчих музеїв** з метою ознайомлення з експозиціями, досвідом роботи;

- проведено уроки історії, української літератури, виховні години, тематичні читання, конкурси, зустрічі.

У нашому НВК історія живе не лише в експонатах музею, вона використовується у щоденній роботі з дітьми, педагогами, випускниками, гостями, батьками, представниками місцевої громади. Наш музей – це гідне місце зберігання, використання, популяризації, експонування, вивчення підсумків пошукової та краєзнавчої діяльності. Експозиції шкільних музеїв пристосовані для проведення навчально-виховної роботи.

Історико-краєзнавчий музей села має такі експозиції:

1. «Історія села з найдавніших часів». Періодизація, фото й імена науковців, які досліджували цю територію. Гідне місце посідає експозиція, створена завдяки археологічним розкопкам на території с. Пасічна в урочищі «Горбок» Черняхівського поселення II–III ст. н. е.: фібули, фрагменти кераміки, ножові леза, пряжки, шліфувальні камені, срібні римські денарії, прясельця.

2. «Від пасіки до Пасічної». Історія походження назви с. Пасічна, фото й імена пасічників, знаряддя праці пасічників, дуплянка.

3. «Краї козацької слави». Панорама переможної Пилявецької битви, козацькі пістолі, козацький бунчук, портрети гетьманів.

4. «Експозиція слов'янських землеробів». Зразки сільського інвентарю: плуг, серп, ціп, коса, ступа, корита, праски, рубель, ткацькі знаряддя, керамічний посуд, рогаці, маслобійка.

5. «Колгоспне будівництво».

6. «Подвиг народний у пам'яті нашої». Фото односельців, які були учасниками та ветеранами війни, каски, гільзи, патрони, солдатський одяг.

7. «Хмелярство». Експозиція з історії розвитку хмелярства, орденосці, знаряддя для вирощування та збирання хмелю, хміль.

8. «Радгоспне будівництво». Фото керівників, головних спеціалістів та робітників у різні роки.

9. «За мир на своїй, Богом даній землі». Експозиція про випускника школи Вадима Шалатовського, який загинув під час АТО, захищаючи незалежність України, спогади, фото, експонати які надали односельці-учасники війни.

Усі експозиції мають емоційний, інформаційний вплив, долучають до матеріальних, культурних, духовних цінностей рідного краю. Тут історичні знання перетворюються на переконання.

Виховний вплив шкільного музею найбільш ефективний під час пошуково-дослідницької роботи, археологічних розкопок на теренах села, вивчення й опису експонатів, створення експозицій, проведення екскурсій, оволодіння навичками і прийомами музейної і краєзнавчої роботи.

На основі зібраних матеріалів з історії села учнями нашої школи були написані дослідницько-наукові роботи та представлені на районному, обласному та всеукраїнському рівнях. Робота Галушак Ірини «Із результатів дослідження черняхівського поселення поблизу с. Пасічна в урочищі “Горбок”» зайняла І місце на районному етапі та II місце на обласному етапі конкурсу-захисту робіт учнів – членів МАН. Роботу пошуковців визнано найкращою в районі та однією з найкращих в області. «Пошуківці» Кулін Павло, Шеремета Богдан та інші удостоїлися честі взяти участь в обласній краєзнавчій конференції учнівської молоді «А ми тую славу збережемо», присвяченій 70-й річниці перемоги над нацизмом у Європі в роки Другої світової війни, яка відбулась в м. Хмельницькому 15 квітня 2015 р. Робота пошуковців дістала гарні відгуки і перше місце. Кулін Павло також представляв Хмельниччину на Всеукраїнській краєзнавчій конференції учнівської молоді «А ми тую славу збережемо».

Ідея створення музею «Знатних земляків» у Пасіччанському НВК виникла у 2002 р., а в грудні 2004 р. за допомогою почесних вчителів нашого закладу музей було відкрито.

Наш край багатий талантами, треба тільки вміти їх помічати та відкривати для себе, і тоді ще милішою і дорожчою стане рідна земля, той куток, де ти народився. Музей «Знатних земляків», як і музей с. Пасічна інтегровано в навчально-виховний процес за допомогою свого наповнення і форм діяльності, вони пов'язані з викладанням конкретних дисциплін, додатковою освітою, виховною роботою.

Так, музей «Знатних земляків» допомагає в проведенні уроків літератури рідного краю. За музейними матеріалами, життям і творчістю нашого земляка Романа Юзви був виданий посібник з літератури рідного краю «Байдужим спогляданням не обмежуйсь».

Експозиційні стенди:

1. «Рідне село».
2. «Батьки і діти – ми єдиного коріння, землі проміння у серцях у нас».
3. «Стежка пам'яті росиста, поведи мене в дитинство».
4. «Ще стільки треба зміряти доріг, ще стільки треба звідати нового».
5. «Як до сонця листок».
6. «Як до квітки бджола».
7. «Пориваюсь до тебе, Поезіє».
8. «Пісенна творчість».
9. «Україна – це моє життя».
10. «Відомі земляки».

Детально і наочно розповідають експонати про нашого земляка, учня, поета, пісняра Р. Й. Юзву. Ім'я Романа Юзви, члена Національної спілки письменників України, відоме в нашому краї. Експозиція музею та екскурсія поглиблюють відомості відвідувачів про життя митця. Для школярів письменник стає ближчим, його творчість сприймається повніше, викликає асоціації, збуджує нові почуття, сприяє формуванню історичної пам'яті школярів, викликає почуття гордості за творчих людей, за їхній внесок у розвиток національної культури. Завдяки музейній екскурсії, пісні, живому слову поета, особистим речам для школярів стають зрозумілішими закономірності розвитку нашого суспільства і ті зміни, що сталися в рідному краї.

Великого значення питання краєзнавчої освіти набуває в контексті української державності, бо зі свого дому, міста чи села починається формування національної свідомості, розуміння України, Європи, світу і відповідно – історії України та її місця у всесвітній історії [1, С. 74].

Ми створили власні музеї, усвідомлюючи значення місцевого культурологічного потенціалу та можливості його використання в навчально-виховному процесі.

Музейна педагогіка висуває високі вимоги до тих, хто використовує її як інструмент культурного розвитку, національно-патріотичного виховання, становлення особистості. Поряд з призначенням музеїв збирати, зберігати, досліджувати, популяризувати історичне надбання шкільні музеї виконують чи не найважливішу місію – виховну. Тому педагогі нашого закладу розуміють, що роботу з удосконалення і поповнення музею, розробки методичного забезпечення слід робити якісно і продумано, орієнтуватися на кінцевий позитивний результат.

Музей у навчальному закладі – це складна, спеціально організована, тривала, колективна, творча, постійна та інтегрована форма виховання. Вибір музею як форми виховання має залежати від конкретної педагогічної ситуації. Значення музеїв для суспільства можна завжди визначити, проаналізувавши, чи відповідають вони вимогам, які ставлять перед нами потреби сучасного цивілізаційного поступу [2].

Ми глибоко переконанні, що засоби музейної педагогіки, вивчення історії рідного краю, славетних людей є тим духовним напрямом, який сприятиме вихованню справжнього дієвого патріотизму та дасть змогу знайти порозуміння, консолідацію, відродження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Г. Краєзнавча освіта – важливий аспект виховання патріота і громадянина / Г. Бондаренко // Педагогічний пошук. – 2003. – № 4. – С. 73–76.
2. Вайдакер Ф. Загальна музеологія: посіб. / Ф. Вайдакер; пер. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. – Львів : «Літопис», 2005.
3. Ганусенко Н. І. Шкільні музеї: [навч.-метод. посіб.] / Н. І. Ганусенко, О. В. Ляпін, Т. І. Мацейків. – Київ, 1991.
4. Закон України «Про музеї та музейну справу (28.06.1995 р. № 249 / 95–ВР) // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища: зб. офіц. док. / упоряд. В. І. Фрич. – Київ : «Істина», 2002.
5. Нормативна база діяльності музеїв навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України. – Київ : Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2006. – 28 с.
6. Омельчинко Ю. А. Шкільні музеї / Ю. А. Омельчинко. – Київ, 1981.
7. Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України, затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 04.09.2006 № 640.

Татьяна Русая

Музейная педагогика как средство обучения и воспитания

В статье проанализированы особенности развития сознания учащихся, использование методов и приемов музейной педагогики, обосновано применение музейно-педагогических методов в современной практике школы как одну из форм воспитательной работы.

Ключевые слова: история, школа, школьный музей, музейная педагогика, функции музея, задача музея, метод, национально-патриотическое воспитание.

Tetiana Rusa

The use of museum's pedagogic as a means of education

The article analyzes the characteristics and development of the minds of students, using methods and techniques of museum pedagogy, substantiates the use of museum and pedagogical methods in modern schools as a form of educational work

Keywords: history, school, school museum, museum education, museum features, objectives museum method, the interaction of national and patriotic education.